

คชา มหากายี : ใช้โลกนี้เป็นห้องเรียน แล้วให้เด็กๆ รู้จากประสบการณ์ตรง



เมื่อคำถามคือปัญหา

เรียนออกแบบแต่ไม่ได้ทำแบบที่เรียน มาออกแบบมูลนิธิกระต่ายในดวงจันทร์แทน เริ่มทำงานกับเด็กๆและธรรมชาติมาตั้งแต่ปี 2540 หลงป่าอยู่หลายสิบปีจนปัจจุบันมาโผล่กลางทุ่งนาที่เชียงดาว ทำบ้านเรียนกับลูกๆ สองคนและกำลังเรียนรู้ไปพร้อมกับพวกเขา

Short Biography ที่อยู่ใต้ชื่อคชา มหากายี ในเว็บไซต์ Readthecloud.co อธิบายความเป็นตัวตนของเขาอย่างรวบรัด

แต่หากต้องอธิบายขยายความอีกสักหน่อย คชา มหากายี เป็นเจ้าของโรงแรมพระนครนอนเล่น เป็นนักธุรกิจที่เชื่อมั่นในวิถีแห่งธรรมชาติ ลูกๆ ของเขาจึงมีใบไม้ ลำธาร ท้องฟ้า และผืนดินเป็นครูบาอาจารย์ จัดการศึกษาแบบ Home School เหมือนจะโรแมนติกแต่เขาบอกว่าวันนี้ลูกๆ 2 คนเริ่มอยากมีอยากเครื่องแบบนักเรียนเสียแล้ว

“ลูกผมอยากมียูนิฟอร์ม เป็นเด็กบ้านเรียนแต่เรียกร้องที่จะใส่ยูนิฟอร์ม ชอบมี Class ชอบเรียน Academic”

เขาเริ่มต้นเล่าเช่นนี้ ก่อนท้าวความถึงวันวานที่ยังไม่มานานเท่าไร เพื่อชวนเราย้อนความหลังว่าทำไมจึงเริ่มต้นพาลูกๆ สร้างห้องเรียนของตัวเอง และแบบที่ตัวเองคิดว่ามันเหมาะสม

“เราทำบ้านเรียน ทำมา 2 ปี ไม่ได้ตั้งใจตั้งแต่ต้น เพราะว่าเอาลูกเข้าโรงเรียนไปแล้ว 3 ปี ตั้งแต่อนุบาล 1 จนถึง ป.1 สุดท้ายเราก็มีคำถามกับการศึกษาเยอะ แต่สังคมไทยไม่ค่อยชอบคำถาม เราก็เลยถูกเฉดออกมา จริงๆ เหมือนจะเอาตัวเองออกมา เราถูกทำให้เราต้องออกมา

“เราตั้งคำถามต่อโรงเรียน กลายเป็นว่าเราเป็นตัวปัญหา เราก็เลยงงว่า หรือว่าเราเป็นตัวปัญหาจริงๆ อาจจะเป็นอย่างนั้น แต่ว่าสุดท้ายเราก็ออกมาทำการศึกษของเราเอง

“เริ่มต้นที่เราทำ เราก็งงอยู่ปีหนึ่ง อยู่บ้านเฉยๆ เลย คือทำอย่างไรดี Home School มันทำอะไร อย่างไร แล้วถ้าทำแบบเดิมได้ไหม แบบที่เขาทำกันอยู่ หรือว่าที่โรงเรียนทำกันอยู่ ก็ไม่ถูกใจสักที จนกระทั่งรู้สึกมีอะไรล้นกันอยู่ เพราะว่าทาง สพพ. เขาก็ให้เราไปเขียนหลักสูตรส่ง เราก็เลยเริ่มต้นมานั่งทบทวน ว่าจริงๆ แล้วการศึกษาแปลว่าอะไร อันนี้เป็นคำถามแรกที่เราใช้ในการเริ่มต้นเขียนหลักสูตรที่บ้าน”

ไม่รู้สีกว่าระบบการศึกษาที่มีอยู่มันตอบโจทย์ ก็ลงมือทำเองเสียเลย ฟังดูเหมือนง่าย แต่เขาเริ่มต้นวรรณคดีด้วย ‘ปัญหา’ ซึ่งเกิดจากความเข้าใจไม่ตรงกันระหว่างเขากับเจ้าหน้าที่

“จากปัญหาที่เราเจอ ปัญหาสั้นๆ นิดหนึ่งก็คือว่าผู้ที่มาทำงานกับบ้านเรียนก็อาจจะเป็นผู้ที่มาจากในระบบ ซึ่งก็ไม่เข้าใจว่ากระบวนการศึกษาแบบบ้านเรียนคืออะไร หัวใจคืออะไร วิธีการทำอย่างไร เพราะฉะนั้นมันก็เลยเกิดข้อต่อรองเยอะ เราต้องต่อรองกับเจ้าหน้าที่เยอะ แต่ว่าก็ต้องด้วยความที่เป็นมิตร เพราะเราคิดว่ากระบวนการพาดพิงไปก็คงไม่ได้มีประโยชน์อะไร ก็คงต้องทำงานด้วยกัน เราก็ต้องฟังเขา แล้วก็รู้ว่าจริงๆ แล้วความต้องการเขา ข้อดีของเขามีอะไรบ้าง เราก็ลองดูว่าของเราเป็นแบบนี้

“เราก็เรียนรู้จากรุ่นพี่ที่เขาทำงานบ้านเรียนมาว่า จริงๆ แล้วหากเราไม่เห็นด้วยก็ไม่จำเป็นต้องไปกระพืดกระพืด ก็สามารถที่จะทำความเข้าใจกันได้ แต่ก็ต้องมีจุดยืนที่ชัดเจน อย่างล่าสุดผมส่งหลักสูตรการศึกษาของลูกสาวไป อายุ 6 ขวบ ซึ่งตอนที่ส่งของลูกชายไปเมื่อ 2 ปีที่แล้วไป ก็ไม่มีคำถามอะไร แต่พอส่งของปีนี้ แค่เปลี่ยนชื่อทั้งหมดเป็นเด็กหญิงเท่านั้นเอง มีคำถามทันที ผมก็เลยงงว่ามันยังงี้ แต่ก็ไม่ได้อยากอ้างอิงนะว่าลูกชายไม่มีปัญหา เพราะตัวของลูกชายมาอีก

“แล้วมันเป็นเรื่องตลกมากเลยนะ ที่เดียวกันนะที่เราอื่น แต่อันนี้เข้าใจ เพราะเขาบอกว่า ‘อ้อ..ปีก่อนโน้นไม่มีเวลาอ่าน’ โอเค ดีแล้ว เราก็ทำไป ก็เขียนหลักสูตรการศึกษาของเราไป”



อดีตตั้งคำถามต่อปัจจุบัน

ระบบการศึกษาที่เขาออกแบบ ในมิติหนึ่งคือการมองปัจจุบัน และอนาคตของลูก แต่หากมองให้ลึกกว่านั้น สิ่งที่เขา กำลังทำมันมาจากปมบางอย่างในอดีตกาลของตัวเอง อดีตที่เขาเฝ้าสงสัยในอนาคตว่าการศึกษาแบบๆ จะตอบโจทย์ชีวิตหลากหลายมิติของมนุษย์ได้อย่างไร

“แต่จริงๆ แล้วคือ มันเป็นปมด้อยของผมเอง เวลาเราอยู่ในกระบวนการศึกษา คือผมก็โตมากับ ผมคิดว่าก็คงอยู่ในสังคมเดียวกับพวกท่าน คือเราโตมาในระบบที่มันเป็นอย่างนี้ มันก็มีประสบการณ์หลายครั้งที่เรารู้สึกว่า ทำไมเขาไม่สนใจความรู้สึกหรือความเห็นผู้เรียน

“อย่างที่ผมชอบคุยกับเพื่อนเป็นประจำว่าในวัยที่เขาเป็นวัยรุ่น วัยรุ่นตอนต้นแล้วก็วัยรุ่นตอนปลาย เขาก็อยู่ในช่วงมัธยมพอดี มัธยมต้นต่อมัธยมปลาย ช่วงนี้เราก็จะเห็นว่าเขามีเป้าหมายในชีวิต ชีวิตต้องเข้ามหาวิทยาลัย อะไรก็ตามแต่ สุดท้ายก็ไปสอบ สมัยผมเป็น Entrance ยังไม่มี O-NET หรือ A-NET ก็จะเป็นเรื่องของวิชาการ เราเข้าใจในวิถีแบบนั้น แต่ว่าชีวิตเขาไม่ได้มีมิตินั้นมิติเดียว

“พอผ่านวัยมาเราเห็นว่าเพื่อนเราหลายคนก็ประสบความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จก็ตามแต่ มันไม่สามารถรับประกันได้จากวันสอบวันนั้นเลย ดูแทบจะไม่เกี่ยวข้องกันเลย ถามว่ามันเกี่ยวข้องกับอะไร มันเกี่ยวข้องกับบุคลิก พฤติกรรม อุปนิสัยที่เขาเชื่อมโยงกับคนอื่น จริงๆ มันมีหลายอย่างมากเลย แต่ว่าการศึกษาของเราไปโฟกัสที่เดียว แล้วก็เกิดความเข้าใจอีกตอนเรียนมหาวิทยาลัย

“ตอนนั้นผมจำได้ว่าที่คณะมีการพูดคุยกันว่า จะเปิดภาควิชาใหม่ นักศึกษาในคณะก็คิดว่า เรื่องนี้มันกำลังมานะ ต่อไปมันน่าจะเป็น เรื่องที่น่าสนใจมากๆ เลย ก็มีอีกความคิดหนึ่ง เป็นอีกภาควิชาหนึ่ง

“สุดท้ายก็สรุปเป็นอีกภาควิชาหนึ่งไป ซึ่งเราก็ไม่ได้ติดข้องอะไร เพราะว่ามันแค่การตีเบตกันเท่านั้นเอง แต่หลังจากนั้นจบไปหลาย ปี ผมก็เพิ่งค้นพบว่าภาควิชาที่มันเปิดมาเพราะว่ามันมีตลาดรองรับ เราก็เลยตั้งคำถามว่าที่เราพยายามมา 20 ปี ในการเรียน มหาวิทยาลัย สุดท้ายเราเพื่อนจะเป็นอะไรบางอย่าง แบบนั้นเท่านั้นเอง มันไม่ใช่เรื่องผิด เพียงแต่ว่ามันมีแค่แบบนั้นเท่านั้นเอง มัน ไม่มีแบบอื่นบ้างเลยเหรอ”



ไก้สอนให้เข้าใจความรัก

เรื่องเล่าข้างต้นคือครั้งแรกในความคิดของคชา มหากาย ว่าด้วยหลักคิดเบื้องต้นของคนทำบ้านเรียน ขณะที่ครั้งหลังเขาเล่าสิ่งที่เขา และลูก หรือพูดให้ชัดกว่านั้นคือ ครอบครัวบ้านเรียนของเขากำลังทำอยู่ มันเป็นการเรียนรู้ผ่านสิ่งที่เรียกว่า ‘หน้าที่’

“ที่บ้านผมมีสิ่งหนึ่งที่ทุกคนต้องทำหน้าที่ เป็นงานประจำ แต่งานประจำที่ไม่มีความหมายเราก็ไม่เห็นด้วย เขาไม่เห็นความหมาย ของมัน ทำไปก็ได้ ก็คงต้องฝึกระเบียบไป แต่ว่าจริงๆ วินัยมันมาจากข้างใน มันไม่ได้เป็นอำนาจมาจากข้างนอก เช่น ตอนผมอยู่ มหาวิทยาลัย ผมอยากไปรับน้อง รถออกตี 3 ผมจัดการตัวเองไปขึ้นรถตี 3 วัน ถ้ามัวทำไม่มีวินัยขึ้นมาได้ มันก็มาจากข้างใน แต่ก็ รู้สึกว่ากระบวนการที่เราให้เขามีวินัย เขาเลือกว่าเขาจะทำงานบ้านอะไร เขาก็บอกว่าเขาอยากเลี้ยงไก่ เอาไก่โอเค จัดการนะ ดูแล นะ พ่อไม่ดู พี่ไม่เช็ค พี่ไม่ทำอะไรทั้งสิ้น

“เราก็กินลูกไก่มาได้ 4 ตัว ลูกเจี๊ยบเลย เลี้ยงไปเดือนนึงมันถึงจะออกไข่ หลังจากนั้นเลี้ยงไปอีก 7 เดือน ผมก็เลยมานั่งคุยกันว่า เกิดอะไรขึ้นบ้างระหว่างเลี้ยง

“ผมจะมีวันคุยง่าย ๆ สบาย ๆ เป็นเหมือนกินข้าวเสร็จแล้วก็นั่งคุยกันง่าย ๆ ที่บ้าน วันนั้นผมเริ่มต้นว่า พ่อมีความรักอยู่อย่างหนึ่งเลย แล้วก็เล่าให้เขาฟังว่าพ่อมีความรักอะไร ผมก็เล่าให้เขาฟังไปจนเสร็จ ผมก็ถามเขาว่า แล้วแต่ละคนมีความรักอะไร ลูกชายผมก็บอกว่า เขารักไก่ เสร็จแล้วเขาก็พูดต่อว่า แล้วเขารู้แล้วว่าที่พ่อรักเขาหมายถึงอะไร เราก็งง เราให้เลี้ยงไก่เพราะเราอยากให้เขามีความรัก ผิดชอบ แล้วผมก็เลยถามต่อว่า พี่น้อยเป็นพ่อไก่หรือ เขาบอกว่า ใช่ แล้วรู้ด้วยว่าทำไมป่าถึงต้องดู ทำไมป่าต้องคอยทำสิ่งดี ๆ ให้เขา

“เราชวนเขาเลี้ยงไก่ แต่เขาได้เรียนรู้สิ่งนี้ ถามว่าเราเป็นนักร้องแบบกระบวนการเรียนรู้ เรานำแบบ แบบนี้ได้ไหม เราก็มองเห็นว่าไม่ได้เลย เราจินตนาการไปไม่ถึงหรือว่าเขาจะไปเรียนรู้อะไร เขาก็มีสายตาที่มองอะไร”



โลกคือห้องเรียน

“อีกอย่างหนึ่งที่เราทดลองทำที่บ้านก็คือ เราเห็นแล้วว่าพอเราใช้โลกนี้เป็นห้องเรียน มันไม่สามารถแบ่งแยกอะไรออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เราจะแบ่งแยกมอง จะแบ่งแยกเรียนรู้ก็ได้ อย่างที่เรา รู้กัน แต่สุดท้ายมันก็ต้องร้อยเรียงกันเป็นชีวิต เป็นเหตุการณ์จริงๆ บนโลกนี้อยู่ดี เพราะฉะนั้นการพูดคุยกับเขาด้วยเรื่องเล่า พูดคุยกับเขาด้วยประสบการณ์ตรง ได้พาเขาไปมีประสบการณ์ตรง แล้วก็ มีเรื่องเล่าต่างๆ มันเวิร์คมากเลย

“ผมจะเล่าให้ฟังเรื่อง เราไปเก็บดินแถวบ้าน ผมอยู่ต่างจังหวัด มันก็จะมีคนขุดดิน ก็จะมีหน้าผาที่ลึก 6 เมตร โดยที่เขาขุดมา เราไม่ต้องไปขุด เขาขุดหน้าดินไปใช้ เราก็ไปเรียนรู้กันว่าดินมันเป็นอย่างไร เราก็เริ่มเก็บดินไปที่บ้าน มาดูสิ ว่ามันเป็นอย่างไร เราจะเห็นว่าเรื่องดินเป็นเรื่องของธรณี ถ้าจะเรียกเป็นวิชาในโรงเรียนก็คือเป็นวิทยาศาสตร์ทั่วไป

“พอเราเอาดินมาที่บ้าน เราก็มารู้ว่า มันจะแยกความเป็นทรายจากตรงที่เป็นเนื้อดินสีๆ อย่างไรก็ตาม เขาก็ไปทดลอง สุดท้ายก็ไปค้นพบว่าเอาน้ำใส่เข้าไป มันจะมีส่วนที่เบาๆ ลอยอยู่ข้างบน ส่วนพวกหนักๆ จะอยู่ข้างล่าง อันนี้ก็เจอกันเอง ซึ่งเราก็รู้สึกว่ามันทำไป ทำไปเรื่อยๆ จากดินมาสี สีกี่ไปดูว่ามันมีสีได้อย่างไร ก็เป็นออกไซด์ เป็นเคมี ธรณี มาเคมี แล้วก็มันปลุกต้นอะไรขึ้น มีชาวบ้านอะไรอยู่ บนผืนดินแบบนี้ มันมีประวัติศาสตร์อะไรเกี่ยวกับเรื่องสี ภาพเพนท์อย่างไร แร่ที่อยู่ในนั้นคืออะไร สุดท้ายแล้วพวกนี้มันมีอะไร ธาตุพวกนี้มันมีอะไรน่าสนใจบ้าง อะตอมมีคืออะไร ยูเรเนียมคืออะไร ฮีโรซิมคืออะไร กามิกาเซ่ บูซิโดสปิริตคืออะไร มันยาวไปถึง.. จากขุดดิน ตอนนีเรากำลังคุยเรื่อง บูซิโดสปิริต ซึ่งอันนี้เราก็ไม่ได้วางแผน เราารู้แต่ว่าเริ่มอะไรสักอย่าง บนโลกของความเป็นจริง เดี่ยวมันจะไปเชื่อมโยงได้เอง”

เรียบเรียงจากกิจกรรมเวทีสาธารณะ “รวมพลคนกล้าสอน สู่การเรียนรู้มีชีวิต” โครงการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาด้วยชุมชนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เสาร์ที่ 21 กรกฎาคม 2561 เวลา 12.30 – 16.00 น. ห้องประชุมริมน้ำ LA 107 คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์)